

Rozetten van orchideeën in najaar en winter in België en Nederland

Joop ten Dam
Walter Van den Bussche

Vooraf

- ▶ Voor u ligt een mini-gidsje om rozetten van orchideeën in najaar en winter te helpen determineren. Kijken naar rozetten van orchideeën in de winter maakt vaak het tellen gemakkelijker, omdat er dan nog weinig andere begroeiing is. En het verlengt het orchideeënseizoen voor de liefhebber.
- ▶ Het gebied van dit gidsje betreft Nederland en België. Waar bij voorkomen staat ‘Ardennen’ moet gelezen worden de orchideeënrijke gebieden aan de noord- en de zuidkant van de Ardennen: Calestienne, Condroz en Gaume. Voor de naamgeving van de soorten is de WCSP gebruikt (<http://wcsp.science.kew.org>).
- ▶ De data die genoemd worden van verschijnen van rozetten boven de grond zijn erg afhankelijk van het weer in het betreffende najaar en winter. Dat kan sterk variëren. Ook de grootte varieert natuurlijk in de tijd. Waar maten staan betreft dit de maximale grootte.
- ▶ Een goede referentie is het boek *Britain's Orchids* (2020), de eerste gids die ook aandacht heeft voor vegetatieve kenmerken van orchideeën buiten het bloeiseizoen. Twee jaar eerder kwam uit: *A beginner's vegetative guide to orchids of the British Isles* (2018). Ook de moeite waard is *Winterblattrosetten* van de AHO Bayern. Links op de volgende pagina.
- ▶ Auteurs van dit gidsje zijn Joop ten Dam (Werkgroep Europese Orchideeën, WEO) en Walter Van den Bussche (Studiegroep Europese en Mediterrane Orchideeën, S.E.M.O.).

Literatuur

- ▶ Mike Waller (2018). *A beginner's vegetative guide to orchids of the British Isles*. London: Natural History Museum.
(<https://www.nhm.ac.uk/content/dam/nhmwww/take-part/identify-nature/british-orchids-vegetative-id-guide.pdf>)
- ▶ Sean Cole & Mike Waller (2020). *Britain's Orchids. A field guide to the orchids of Great Britain and Ireland*. Woodstock: Princeton University Press.
(<https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691177618/britains-orchids>)
- ▶ AHO Bayern (2020). *Winterblattrosetten*. (<http://www.aho-bayern.de/taxa/Winterblattrosetten.html>)

Beschrijvingen van de soorten

De soorten worden beschreven op de onderstaande acht kenmerken. Ook de sleutel is hierop gebaseerd.

1. De tekening op de bladeren
2. Het rozet liggend dan wel opgaand
3. Bladeren breed of smal
4. Bladeren vlak of gootvormig
5. Bladrand vlak of opgekruld
6. Maximale lengte / breedte (in cm)
7. De maanden waarin het rozet te zien is
8. Het voorkomen in België en Nederland

Sleutel

1 Bladeren gevlekt → 2
- Bladeren ongevlekt → 3

2 Bladeren met lichte netvormige tekening → **1 Dennenorchis**
- Bladeren met stippen → **2 Mannetjesorchis**

3 Rozet opgaand → 4
- Rozet liggend → 7

4 Bladeren smal → **3 Vliegenorchis**
- Bladeren breed → 5

5 Bladeren max <10cm lang → 6
- Bladeren max 10-20cm lang → **4 Purperorchis**
- Bladeren max >20cm lang → **5 Hyacintorchis**

6 Bladeren met blaasjes → **6 Poppenorchis**,
- Bladeren zonder blaasjes → **7 Aapjesorchis**

Sleutel (vervolg)

7 Bladeren smal → 8
- Bladeren breed → 10

8 Bladeren vlak → **8 Bijenorchis**
- Bladeren hol → 9

9 Bladeren gootvormig → **9 Hondskruid**,
- Bladeren ondiep gootvormig → **10 Harlekijn**

10 Bladrand vlak → 11
- Bladrand opgekruld → **11 Herfstschroeforchis**

11 Bladeren zonder blaasjes → **12 Bokkenorchis**
- Bladeren met blaasjes → 12

12 Bladeren langwerpig → **13 Hommelorchis**
- Bladeren kort, driehoekig → **14 Aangebrande orchis**

1 Dennenorchis (*Goodyera repens*)

Foto 18 mei 2020 Joop ten Dam

1. Bladeren met lichte netvormige tekening
2. Liggend rozet
3. Brede bladeren
4. Bladeren vlak
5. Bladrand vlak
6. 2-5 / 1-4
7. Hele jaar
8. Kust en Waddeneilanden, Noord Nederland, Ardennen

2 Mannetjesorchis (*Orchis mascula*)

Foto 23 november 2020 Sjeff Mentjens

1. Gevlekt
2. Opgaand rozet (later vlakker)
3. Eerst kort en breed, later langer
4. Bladeren hol overlans
5. Bladrand vlak
6. 5-10 / 2-4
7. Januari, soms al november
8. Zuid-Limburg, Ardennen

3 Vliegenorchis (*Ophrys insectifera*)

Foto 30 december 2020 Walter Van den Bussche

1. Ongevlekt
2. Opgaand rozet
3. Smalle bladeren
4. Bladeren hol overlans
5. Bladrand vlak
6. 5-7 / 1-2,5
7. Vanaf november
8. Zuid-Limburg, Ardennen

4 Purperorchis (*Orchis purpurea*)

Foto 14 maart 2015 Joop ten Dam

1. Ongevekt, met blaasjes
2. Opgaand rozet
3. Brede bladeren, 10-20cm lang
4. Bladeren hol overlans
5. Bladrand vlak, golvend
6. 10-20 / 3-10
7. Vanaf december
8. Zuid-Limburg, Ardennen

5 Hyacintorchis (*Himantoglossum robertianum*)

Foto 23 november 2020 Joop ten Dam

1. Ongevekt
2. Opgaand rozet
3. Brede bladeren, >20cm lang
4. Bladeren hol overlans
5. Bladrand vlak
6. 20-30 / 6-10
7. Vanaf oktober
8. Slechts twee vindplaatsen

6 Poppenorchis (*Orchis anthropophora*)

Foto Walter Van den Bussche

1. Ongevekt, met blaasjes
2. Opgaand rozet
3. Brede bladeren, <10cm lang
4. Bladeren vlak
5. Bladrand vlak
6. 6-8 / 2-3
7. Vanaf december
8. Kuststreken, Zuid-Limburg, Ardennen

7 Aapjesorchis (*Orchis simia*)

Foto Natura Mediterraneo (naturamediterraneo.com)

1. Ongevekt, met soms vage blaasjes
2. Opgaand rozet
3. Brede bladeren, <10cm lang
4. Bladeren vlak
5. Bladrand vlak
6. 4-5 / 2
7. Vanaf februari
8. Zuid-Limburg, Ardennen

8 Bijenorchtis (*Ophrys apifera*)

Foto 24 februari 2021 Joop ten Dam

1. Ongevelekt
2. Liggend rozet
3. Bladeren tamelijk smal
4. Bladeren vlak
5. Bladrand vlak
6. 4-10 / 1-3
7. Vanaf oktober
8. Kustprovincies, Zuid-Limburg, heel België

9 Hondskruid (*Anacamptis pyramidalis*)

Foto 19 februari 2021 Joop ten Dam

1. Ongevelekt
2. Liggend rozet
3. Smalle bladeren
4. Hol overlans, bladpunt recht
5. Bladrand vlak
6. 8-15 / 1-2
7. Vanaf september
8. West Nederland en Zuid-Limburg.
Verspreid in heel België

10 Harlekijn (*Anacamptis morio*)

Foto 30 december 2020 Walter Van den Bussche

1. Ongevlekt
2. Liggend rozet
3. Smalle bladeren
4. Hol overlans, bladpunt omhoog
5. Bladrand vlak
6. 5-12 / 1-2
7. Vanaf september
8. Kuststreken, Ardennen

11 Herfstschröeforchis (*Spiranthes spiralis*)

Foto 23 december 2020 Walter Van den Bussche

1. Ongevekt
2. Liggend rozet
3. Brede bladeren
4. Bladeren hol overlans
5. Bladrand opgekruld
6. 1,5-3 / 1-2
7. Vanaf september
8. Zeeland, Zuid-Limburg, 1 locatie in België

12 Bokkenorchis (*Himantoglossum hircinum*)

Foto 23 november 2020 Joop ten Dam

1. Ongevlekt
2. Liggend rozet (later meer opgaand)
3. Brede bladeren
4. Bladeren vlak
5. Bladrand vlak
6. 10-22 / 5-10
7. Vanaf oktober
8. Kuststreken, Ardennen

13 Hommelorchis (*Ophrys fuciflora*)

Foto 30 december 2020 Walter Van den Bussche

1. Ongevekt, met blaasjes
2. Liggend rozet
3. Brede bladeren
4. Bladeren vlak
5. Bladrand vlak
6. 6-8 / 2-3
7. Vanaf november
8. Ardennen

14 Aangebrande orchis (*Neotinea ustulata*)

Foto Walter Van den Bussche

1. Ongevekt, met blaasjes
2. Liggend rozet
3. Brede, korte bladeren
4. Bladeren vlak
5. Bladrand vlak
6. 5-6 / 2-3
7. Vanaf september
8. Ardennen